

Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23.02.1990, sp. zn. 1 Cz 6/90, ECLI:CZ:NS:1990:1.CZ.6.1990.1

Číslo: 35/1991

Právní věta: Ten, proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno, nebo ten, jenž byl zproštěn obžaloby, má podle ustanovení § 1 až § 4 zákona č. 58/1969 Sb. zásadně právo na náhradu škody způsobené usnesením o vznesení obvinění. Uvedené právo nemá pouze ten, kdo si obvinění sám zavinil, a ten, kdo byl obžaloby zproštěn nebo proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchaný trestný čin trestně odpovědný, nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován.

Soud: Nejvyšší soud ČSR

Datum rozhodnutí: 23.02.1990

Spisová značka: 1 Cz 6/90

Číslo rozhodnutí: 35

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náhrada škody, Odpovědnost za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci

Předpisy: 58/1969 Sb. § 1
§ 4

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se domáhal zaplacení částky 5335,80 Kčs s přísl. jako náhrady škody, která mu vznikla vynaložením nákladů nutné obhajoby v důsledku usnesení o vznesení obvinění, neboť byl potom obžaloby zproštěn.

Okresní soud v Litoměřicích rozsudkem žalobu zamítl s tím, že v průběhu trestního stíhání žalovaného nebylo vydáno žádné nezákonné rozhodnutí, které by zakládalo právo na náhradu škody jím způsobené. Uplatněný nárok nemá proto oporu v zákoně č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem.

Krajský soud v Ústí nad Labem rozsudkem potvrdil uvedený rozsudek soudu prvního stupně. Byl toho názoru, že v daném případě by mohla přicházet v úvahu pouze náhrada škody způsobená nezákonným rozhodnutím o vznesení obvinění podle ustanovení § 1 až § 4 zákona č. 58/1969 Sb. Nárok na náhradu škody způsobené usnesením o vznesení obvinění lze úspěšně uplatnit pouze tehdy, došlo-li ke zrušení rozhodnutí pro nezákonnost, a nikoli v případě zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby.

Nejvyšší soud České republiky rozhodl o stížnosti pro porušení zákona, kterou podal ministr spravedlnosti ČR, tak, že uvedenými rozsudky byl porušen zákon.

Z odůvodnění:

Základ nároku uplatněného v této věci lze posoudit jen podle ustanovení § 1 – § 4 zákona č. 58/1969 Sb. upravujících odpovědnost za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím.

Jedním z předpokladů odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím je zjištěná nezákonnost rozhodnutí, která vedla ke vzniku škody. S ohledem na ustanovení § 4 zákona č. 58/1969 Sb. je tento předpoklad splněn jen tehdy, bylo-li příslušné rozhodnutí zrušeno či změněno. Do té doby nelze nárok na náhradu škody uplatnit. Zákonnost rozhodnutí tedy nelze řešit v řízení o náhradu škody jako předběžnou otázku.

Usnesení o vznesení obvinění je předběžně vykonatelné; proto v souvislosti s ním přichází v úvahu použití ustanovení § 4 odst. 2 zákona č. 58/1969 Sb. Přichází též v úvahu jeho zrušení na základě stížnosti pro porušení zákona (§ 4 odst. 1 téhož zákona). Pokud by bylo takto zrušeno, popřípadě i změněno, je splnění uvedeného předpokladu odpovědnosti státu za škodu nepochybné.

Uvedený postup je však v praxi zcela výjimečný. K uplatnění práva na náhradu škody způsobené usnesením o vznesení obvinění proto dochází a může docházet zpravidla v případech, kdy toto rozhodnutí nebylo zrušeno, ale trestní stíhání příslušné osoby bylo zastaveno, nebo tato osoba byla zproštěna obžaloby. Je třeba vzít v úvahu, že po zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby, nepřichází v úvahu podání opravného prostředku proti usnesení o vznesení obvinění, neboť je to z hlediska trestního řízení bezpředmětné.

Pro posouzení správnosti shora uvedených soudních rozhodnutí je tedy nutné vyřešit otázku, zda zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby může mít z hlediska ustanovení § 4 zákona č. 58/1969 Sb. stejný význam jako zrušení usnesení o vznesení obvinění pro nezákonnost.

Jestliže by se vycházelo důsledně ze znění zmíněného ustanovení, bylo by nutné uvedenou otázku zodpovědět záporně. Takový výklad by však neodpovídal smyslu správní úpravy odpovědnosti státu obsažené v zákoně č. 58/1969 Sb. Ta sleduje, aby každá majetková újma, způsobená nesprávným či nezákonným zásahem státu proti občanovi, byla odčiněna. V daném případě by tento názor znamenal, že občan, proti němuž bylo vzneseno obvinění, by musel nést materiální důsledky takového rozhodnutí, i když se ukázalo nesprávným a trestní řízení skončilo tak, že je třeba na občana hledět jako na nevinného.

Výše uvedenou otázku by proto bylo na místě zodpovědět kladně. To je ovšem možné jen za předpokladu, že to dovoluje výklad ustanovení § 4 odst. 1 zákona č. 58/1969 Sb. Systematickým a logickým extenzivním výkladem lze dojít k závěru, že stejný význam (důsledky) jako zrušení pravomocného usnesení o vznesení obvinění pro nezákonnost má zastavení trestního stíhání o zproštění obžaloby, alespoň došlo-li k němu z určitých důvodů. I posledně uvedená opatření totiž znamenají, že je třeba vycházet z toho, že občan čin nespáchal, a že tedy konec konců nemělo být proti němu vzneseno obvinění. Na podporu uvedeného závěru (zejména z hlediska systematického výkladu) lze poukázat na ustanovení § 5 zákona č. 58/1969 Sb., podle něhož s výjimkou případů v něm uvedených znamená zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby prakticky nezákonnost rozhodnutí o vazbě a vznik práva na náhradu škody, přestože toto rozhodnutí nebylo zrušeno (závěr o zrušení rozhodnutí o vazbě neobsahuje ani usnesení o propuštění z vazby).

Uvažujeme-li závěr uvedený v předchozím odstavci, přicházejí v úvahu dvě varianty řešení.

Jedna vychází důsledně z presumpce neviny. Je-li trestní stíhání zastaveno nebo dojde-li ke zproštění

obžaloby, je třeba bez ohledu na důvod zastavení či zproštění vycházet z toho, že občan trestný čin nespáchal a usnesení o vznesení obvinění nemělo být proto vydáno. Zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby mají tedy vždy, bez ohledu na důvody, které k nim vedly, z hlediska ustanovení § 4 zákona č. 58/1969 Sb. stejný význam jako zrušení či změna usnesení o vznesení obvinění.

Takový názor však především nerespektuje skutečnost, že usnesení o vznesení obvinění neobsahuje konečný závěr o spáchání trestného činu a vině obviněného. Toto rozhodnutí je vydáváno na základě důvodného podezření, že obviněný spáchal trestný čin (je-li na podkladě zjištěných skutečností dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin byl spáchán určitou osobou), vydá ošetřovatel neprodleně usnesení, že se tato osoba stíhá jako obviněný (§ 163 odst. 1 trestního řádu 1)). Dojde-li k zastavení trestního stíhání nebo zejména ke zproštění obžaloby, nemusí to proto vždy znamenat, že usnesení o vznesení obvinění bylo vydáno nesprávně (v rozporu s ustanovením § 163 odst. 1 trestního řádu). Je třeba si též uvědomit, že jednotlivé důvody zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 1, 2 tr. ř.) a zproštění obžaloby (§ 226 tr. ř.) nemají z hlediska hodnocení správnosti usnesení o vznesení obvinění stejný význam; jiný význam má z tohoto hlediska např. zastavení trestního stíhání, je-li nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede (§ 172 odst. 1 písm. a/ tr. ř.), a jiný význam má zastavení pro další nepřipustnost trestního stíhání z důvodů amnestie (§ 172 odst. 1 písm. d/ a § 11 odst. 1 písm. a/ tr. ř.).

Také srovnáním s ustanoveními § 5 a § 6 zákona č. 58/1969 Sb. (tedy při důsledném uplatnění systematického výkladu ustanovení § 4 téhož zákona) je třeba za správný považovat právní názor, že zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby mají podle ustanovení § 4 zákona č. 58/1969 Sb. stejné důsledky jako zrušení usnesení o vznesení obvinění pro nezákonnost, jestliže k nim došlo z určitých důvodů, a to v podstatě proto, že předpoklad o spáchání trestného činu obviněným nebyl potvrzen.

K vymezení důvodů, při nichž má zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby z hlediska odpovědnosti státu za škodu stejný význam jako zrušení usnesení o vznesení obvinění pro nezákonnost, lze přistupovat dvojím způsobem.

Bylo by možné z tohoto hlediska rozdělit důvody uvedené v ustanoveních § 172 odst. 1 a 2 a § 226 tr. ř. Zákon č. 58/1969 Sb., však takovou možnost orgánu, rozhodujícímu o odpovědnosti státu za škodu v obdobných případech (§ 5 a § 6), nedává a sám stanoví, v kterých případech zastavení či zproštění nemá občan právo na náhradu škody. Důsledné uplatnění systematického výkladu ustanovení § 4 zákona č. 58/1969 Sb., spočívajícího ve srovnání tohoto ustanovení s dalšími ustanoveními zákona, s tím, že koncepce a smysl všech ustanovení určitého zákona by měly být stejné, proto vede k závěru o analogickém použití ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 58/1969 Sb. (v ustanovení § 6 téhož zákona jde o zastavení trestního stíhání či zproštění obžaloby po zrušení odsuzujícího rozsudku) pro posouzení, ve kterých případech nemá (jde o negativní vymezení) zastavení trestního stíhání a zproštění obžaloby stejný význam jako zrušení či změna usnesení o vznesení obvinění pro nezákonnost.

Ten, proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno a jenž byl zproštěn obžaloby, má tedy podle ustanovení § 1 až § 4 zákona č. 58/1969 Sb. zásadně právo na náhradu škody, způsobené usnesením o vznesení obvinění. Takové právo nemá pouze ten, kdo si vznesení obvinění zavinil sám a kdo byl obžaloby zproštěn nebo proti němuž bylo trestní stíhání zastaveno jen proto, že není za spáchání trestný čin trestně odpovědný, nebo že mu byla udělena milost anebo že trestný čin byl amnestován.

Protože soudy v napadených rozhodnutích vycházely z odlišného právního názoru, než je uveden v předchozím odstavci, porušily zákon v ustanoveních § 1 odst. 1, 2 a § 4 zákona č. 58/1969 Sb.

Poznámky pod čarou:

1) zákona č. 141/1961 Sb. (ve znění se změnami a doplňky vyhlášeném pod č. 148/1973 Sb. a ve znění zákonů č. 29/1978 Sb., č. 43/1980 Sb., č. 159/1989 Sb., č. 178/1990 Sb. a č. 303/1990 Sb.)